

Biblické aspekty ľudskej zrelosti

Ján Ďurica SJ

ĎURICA, J.: Biblical Aspects of Human Maturity. *Studia Aloisiana*, 2, 2011, 1, s. 41 – 55.

Human being inside of his human development is called to get adulthood and real maturity. The first instructions regarding this growth we can find in the revealed Word of God in the Bible. The Bible expresses the notion of maturity by the concepts of perfection and holiness. Therefore we reflect first about human being in the spirit of the biblical anthropology by the way of synthetic understanding: soul, heart, corporality, body, spirit (mind). Thereafter we elaborate the question of the place of human being in the history of salvation. After that is following the idea treating the propose of free choice in order to make election regarding achieving human maturity, the neglecting of which means the degradation of human dignity. This issue is presented by the notion of vice. At the end we present the question of conscience as an inner voice and instrument for discernment between the good and the evil. Thus the human being perceived in the spirit of Decalogue and helped by the grace of God can be seen in all his age stages and in all forms of his involvements as having an open way to get full human maturity, because being created according God's image and resemblance.

Keywords: human being, soul, heart, body, spirit (mind), maturity, holiness, perfection, virtue, vice, Decalogue, conscience

Úvod

Biblia vysoko hodnotí človeka. Boh ho obdaril veľkými milosťami a darmi, preto od neho veľa očakáva. Vyplyva to z prvotného stavu a tiež z požiadavky Ježiša Krista: „Budte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt 5,48) Tento prekvapujúci príkaz má v Novom zákone také miesto, aké mal v Starom zákone príkaz Levitika: „Budte svätí, lebo ja som svätý.“ (Lv 11,45; 19,2) Tieto výzvy v Písme sú pozvaním k dosahovaniu ľudskej zrelosti vo všetkých fázach života, lebo človek je stvorený na „Boží obraz a podobu“ (porov. Gn 1,27n).¹ Medzi týmito príkazmi sa zreteľne prejavuje určitá zmena hľadiska. V tejto práci

¹ Porov. *Komentár k Starému zákonu*. I. zv. Ed. Peter Dubovský. Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 49; 72–78.

podávame pohľad na človeka a dosahovanie ľudskej zrelosti pod zorným uhlom biblickej teológie. Ľudským dozrievaním je človek pozvaný k dosahovaniu zrelosti, teda k dokonalosti.

1. Postavenie človeka v chápaní biblickej teológie

Najprv budeme uvažovať, ako Biblia predstavuje človeka. Prvky biblickej antropológie sa uvádzajú pod rozličnými pojmami: duša, srdce, telesnosť, telo, duch. Všeobecná mentalita našich dní, ktorá sa díva na telo a dušu ako na dve zložky človeka, je priveľmi odlišná od biblického syntetického chápania, podľa ktorého sa človek celý vyjadruje vo svojich rozličných aspektoch. On je dušou, keďže je oživený duchom života; jeho telesnosť poukazuje na to, že je pominuteľným stvorením; duch znamená jeho otvorenosť k Bohu; telom sa napokon vyjadruje navonok. K tejto prvej odlišnosti dvoch mentalít sa pridružuje ďalšia, ešte hlbšia. V pohľade gréckej filozofie ide o analýzu človeka, tohto mikrokozmu, ktorý spája dva svety, duchovný a hmotný. Biblia sa díva na človeka teologicky, iba v jeho položení voči Bohu, ktorého je obrazom. Biblia sa neohraničuje na prirodzený a uzatvorený svet, ale otvára scénu dimenziám histórie; histórie, v ktorej hlavnú úlohu hrá Boh: Boh, ktorý stvoril človeka a ktorý sa sám stal človekom, aby človeka vykúpil. Antropológia viazaná na určitú teológiu sa stáva neoddeliteľnou od kristológie. A tak sa rozličné správania ľudí v priebehu dejín syntetizujú do dvoch kategórií: do kategórie hriešnika a kategórie nového človeka. A tieto dve kategórie aktualizujú dve podoby, zjavené vo výsadných chvíľach svätých dejín: podobu Adama a podobu Božieho služobníka a uskutočňujú sa skrze Ježiša Krista. Autentickým vzorom živého človeka nie je teda Adam, ale Ježiš Kristus; nie ten, čo pochádza zo zeme, ale ten, čo zišiel z neba; alebo je to skôr Ježiš Kristus predobrazený v Adamovi, nebeský Adam načrtnutý v pozemskom.

2. Pojmy pomenovania človeka v Biblii

Stručne sa zamyslime nad týmito podstatami vyjadreniami človeka: duša, srdce, telesnosť, telo, duch.

2.1. „*Duša* rozhodne nie je iba »časť«, ktorá spolu s telom tvorí ľudskú bytosť; duša označuje celého človeka, keďže je oživený (»oduševnený«) duchom života. Presne hovoriac, duša neobýva telo, ale vyjadruje sa cez telo; a telo zasa vo význame telesnosť taktiež označuje celého človeka. Hoci duša, silou svojho vzťahu k Duchu, ukazuje v človeku jeho duchovný pôvod, predsa táto »duchovnosť« má hlboké korene v konkrétnom svete, ako to ukazuje významová šírka

použitého termínu. V biblických rečiach termíny označujúce dušu, *nefeš* (hebr.), *psyché* (gr.), *anima* (lat.), nadväzujú viac-menej bezprostredne na obraz dychu.“²

2.2. *Srdce*. – „Predstavy, aké vyvoláva slovo »srdce« v hebrejčine a v moderných rečiach, nie sú celkom totožné. Istotne, fyziologický význam slova je ten istý (2 Sam 18,14; Oz 13,8), ale iné používané významy sa dosť rozchádzajú. V našom spôsobe reči »srdce« označuje iba citový život. Hebrejčina chápe srdce ako »vnútro« človeka v oveľa širšom význame. Srdce obsahuje nielen city (2 Sam 15,13; Ž 21,3; Iz 65,14), ale aj spomienky a myšlienky, zámery a rozhodnutia. Boh dal ľuďom »srdce na premýšľanie« (Sir 17,6); žalmista spomína »myšlienky srdca« samého Boha, to je jeho plán spásy, ktorý jestvuje od vekov a naveky (Ž 33,11). »Šírka srdca« značí šírku vedomostí (3 Kr 5,9); »daj mi svoje srdce« môže mať význam »venuj mi pozornosť« (Prís 23,26); a »zatvrdnuté srdce« môže značiť duchovnú obmedzenosť. Význam slova podľa kontextu sa môže zúžiť na intelektuálny aspekt (Mk 8,17), alebo naopak, môže sa rozšíriť (Sk 7,51). Často sa musí vystúpiť ponad psychologické dištinkcie až do stredu bytia, kde sa človek zhovára sám so sebou (Gn 17,17; Dt 7,17), kde berie na seba zodpovednosť, kde sa otvára alebo zatvára Bohu. V konkrétnej a globálnej biblickej antropológii srdce človeka je tým vlastným prameňom jeho vedomej, poznávajúcej a slobodnej osobnosti, miestom jeho voľby a rozhodnutím, miestom nepísaného Zákona (Rim 2,15) a tajomnej činnosti Boha. Tak v SZ ako i v NZ srdce je tým miestom, kde sa človek stretá s Bohom; toto stretnutie sa naplno a účinne realizuje v ľudskom srdci Božieho Syna.“³

2.3. *Telesnosť*. – „Telesný stav človeka sa zdá v očiach niektorých čímsi nízkym, ba zlým. Táto myšlienka vyplýva z Biblie iba veľmi nepriamo. Biblia sa totiž nikdy nedíva na telesnosť ako na čosi samo osebe zlé; jej úsudok sa nevyvetľuje nejakou filozofickou špekuláciou o ľudskej prirodzenosti, ale svetlom zjavenia: telesnosť stvoril Boh a prijal ju na seba Syn Boží, telesnosť je premenená Božím Duchom, a práve preto kresťan môže povedať: »Verím vo vzkriesenie telesnosti-tela.« Od prvej do poslednej inšpirovanej strany Biblie telesnosť (hebr. *basar*) označuje stav tvora; avšak s Pavlom tento význam nie je jediný: telesnosť môže označovať nie síce zlú prirodzenosť, ale hriešny stav človeka; z toho vyplýva, že na konci tohto vývoja tento výraz (gr. *sarx*) skrýva v sebe dvojznačnosť a je dôležité, aby sa táto dvojznačnosť odhalila.“⁴

2.4. *Telo*. – „Na rozdiel od veľmi rozšíreného chápania, telo nie je jednoducho súbor mäsa a kostí, ktorý človek vlastní počas svojho pozemského života, ktorého je smrťou pozbavený a ktorý napokon v deň vzkriesenia dostane naspäť.

2 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*. Trnava : Dobrá kniha, 2003, s. 162.

3 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 811.

4 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 867–868.

Telo má omnoho vyššiu dôstojnosť, dôstojnosť, ktorú Pavol vyzdvihol vo svojej teológii. Telo nielenže zjednocuje údy, ktoré ho tvoria (taký je význam gréckeho slova, ktorého sa Pavol pravdepodobne pridrižava, ako o tom svedčí jeho obhajoba údov a tela v 1 Kor 12,14–27), ale vyjadruje aj osobu v jej hlavných stavoch: v prirodzenom a hriešnom stave, v zasvätení Kristovi, v živote slávy. Kým v SZ sa telo a telesnosť označujú jediným výrazom (*basar*), v gréčtine NZ môže byť rozlíšené dvoma slovami: *sóma* a *sarx*; je to rozlišovanie, ktoré nadobúda plnú hodnotu iba vo výklade viery.⁵

2.5. *Duch*. – V biblickej teológii termín duch (hebr. *ruach*, gr. *pneuma* = vietor, dych, duch, Duch) je kľúčovým výrazom a pojmom, ale treba mať stále na zreteli jeho vývoj a mnohoraký význam. V Starom zákone sa slovo duch (*ruach*) veľmi často používa vo svojom pôvodnom význame a označuje pohyb vzduchu (porov. Iz 57,13), vietor (porov. Gn 8,1), víchor (porov. Jer 13,24). Z toho významu sa odvodil obrazný, prenesený význam slova *ruach*: sila božského pôvodu, ktorá všetko tvorí a naplňa (porov. Gn 1,2; Múd 1,7). Slovo *ruach* označuje aj dych, ktorým sa líši živá bytosť od mŕtvej (porov. Gn 6,17; 7,15.22; Ž 31,6), a teda aj «princíp života» (porov. Gn 2,7), ktorého darcom a udržiavateľom je sám Boh. Tento «duch života» sa prejavuje vo všetkých vnútorných stavoch človeka (porov. Iz 57,15; Nm 14,24), ba označuje aj ľudskú osobu v jej intímnosti a integrite (porov. Gn 6,17). Aj Boh má ducha; duch tvorí jeho podstatu (porov. Iz 40,13; Zach 4,6; Gn 6,3) a je nástrojom všetkej jeho činnosti. Boh dával svojho ducha tým, ktorí mali v Izraeli osobitné postavenie, ako bol Mojžiš (porov. Iz 63,11), sudcovia (porov. napr. Sdc 6,34; 13,25), a najmä proroci Nm 11,25–29; Joel 3,1n.; Ez 11,5; Mich 3,8; Zach 7,12) a Mesiáš (porov. Iz 11,2; 61,1). Aj vo všeobecnosti Boh vkladá svojho ducha Izraelitom do ich vnútra (porov. Ez 36,27) ako silu, ktorá im dáva schopnosť kráčať podľa Božích nariadení.⁶

5 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 872. Porov. *Pentateuch s komentármí Jeruzalemskej Biblie*. Trnava : Dobrá kniha, 2004, s. 4–5.

6 Porov. HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992, s. 326. V Novom zákone sa slovo *pneuma* (vietor) vo svojom pôvodnom význame používa veľmi zriedka (iba v Jn 3,8 a Hebr 1,7). Najmä Pavol ho používa ako antropologický termín na označenie osoby (porov. Gal 6,18; Flp 4,23; Flm 25 a inde). Duch sa líši od tela, ktoré je viditeľné (porov. 1 Kor 5,3; 7,34; 2 Kor 7,1; Kol 2,5) a slabé (porov. Mt 26,41 = Mk 14,38). V novozákonných textoch sa slovom duch označujú tie skutočnosti, v ktorých sa Boh zvlášť dôverne stretá s človekom alebo človek s Bohom. V duchu veriaceho prebýva Boží Duch, ktorý sa s ním spája, vedie ho, povzbudzuje ho k synovskej modlitbe a dosvedčuje, že „sme Božie deti“ (porov. Rim 8,16.26). Kto sa spája s Pánom, je s ním jeden Duch (porov. 1 Kor 6,17). Pavol používa protiklad medzi duchom a telom na označenie dvoch síl, ktoré pôsobia v človekovi (porov. Rim 8,4; Gal 5,16–25). Duchovný človek (gr. *pneumatikos*) koná, myslí, posudzuje pod vplyvom Božieho Ducha, kým živočíšny človek (gr. *psychikos*) sa vymaňuje z jeho pôsobenia (porov. 1 Kor 2,14n) a telesný človek (gr. *sarkikos*) má čisto pozemské, hmotné zmýšľanie (porov. 1 Kor 3,1–3). Pavol tvrdí, že duch je v protive s literou, ako je v protive životná sila so silou smrti (porov. 2 Kor 3,6). Kristus nás však priviedol od litery k duchu, v ktorom je sloboda (porov. 2 Kor 3,17; Rim 8,2).

3. Postavenie a situácia človeka v dejinách spásy

Človek stvorený na Boží obraz a podobu je povoláný k životu v určitom časovom rozpätí, teda v určitých dejinných podmienkach, a cez jednotlivé úseky rastu je pozvaný ku zrelosti. Biblia pod zrelosťou človeka rozumie dokonalosť, svätosť, spravodlivosť, svedomie, milosrdenstvo...

Jedna veta z evanjelia dáva samotného Boha za vzor dokonalosti, ktorý treba nasledovať: „Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt 5,48) Tento prekvapujúci príkaz má v Novom zákone také miesto, aké mal v Starom zákone príkaz Levitika: „Buďte svätí, lebo ja som svätý.“ (Lv 11,45; 19,2) Medzi týmito príkazmi sa zreteľne prejavuje určitá zmena hľadiska. Starý zákon hovorí viac o svätosti ako o dokonalosti. Boh je svätý, to znamená, že on je z celkom iného poriadku ako bytosti tohto sveta; ale sa hovorí o dokonalosti, keď ide o jeho diela (Dt 32,4), o jeho Zákon (Ž 19,8), o jeho cesty (2 Sam 22,31).

3.1. *Počiatok a koniec.* – „Sväté dejiny, ktoré zahrnujú v sebe celý osud Božieho ľudu, vkladajú sa medzi dva korelatívne medzníky: medzi počiatok a koniec. Antická predstava umiestňovala ľudskú dokonalosť vo všeobecnosti do začiatkov, do akéhosi zlatého veku, po ktorom nasledovala postupná degradácia času. Často sa dívala na oživenie tohto zlatého veku ako na návrat Veľkého roku (IV. ekloga Vergíliova), a to bolo takisto spojené s cyklickou koncepciou času. Aj Biblia kladie na začiatky ľudstva určitú prvotnú dokonalosť (Gn 2). Ale v jej chápaní strata tohto začiatočného stavu nie je dôsledkom nejakého prirodzeného procesu kozmickej evolúcie; celú túto drámu zapríčinil hriech človeka. Odvtedy na dejinách leží ťarcha dvoch protikladných pohybov. Na jednej strane vidíme v nich postupné vzťahovanie sa zla, duchovný úpadok, ktorý neomylné vyvoláva Boží súd. Tak to bolo v preddejinnom období, od počiatku do potopy, ako v typickom súde; tak je to aj v priebehu vekov a apokalypsy môžu aplikovať na prítomnosť a budúcnosť toto katastrofické vysvetlenie času (Dan 2,7). Na druhej strane však možno badať aj pokrok k dobru, ktorý pripravuje ľuďom celkom isté spásu. Tak to bolo v predhistorickom období, keď si Boh vyvolil Noema, aby ho zachránil a uzavrel s ním zmluvu. A tak to bude aj na konci, keď sa na zem vráti prvotná dokonalosť, tak to bude na záver svätých dejín, pravdaže, nie jednoduchým a automatickým návratom k počiatkom, ale zvrchovaným Božím činom, v ktorom Boh súčasne vykoná i súd nad hriešnym svetom, i uskutočnenie spásy spravodlivých. Aby vytrhli Izrael z príťažlivosti pohanstva a jeho chápania ľudského trvania, proroci budú nástojiť na tomto završení času a na mravnej príprave, ktorú si vyžaduje.“⁷

3.2. *Požiadavka dokonalosti.* – Keď si Boh svätosti vyvolí nejaký ľud, potom sa tento ľud stáva tiež svätým, to znamená oddeleným od toho, čo je profánne, a posvätným. Tým samým sa mu určuje požiadavka dokonalosti, totiž že to, čo je posvätné, má byť neporušené a bezchybné. Najprv dbá na telesnú integritu: vyžaduje sa u zvierat, ktoré človek prináša na obeť: „Jahvemu nepredkladajte slepé, zmrzačené, zohavené zviera...” (Lv 22,22) Ten istý zákon platí pre kňazov: „Povedz Áronovi: Ak by mal v budúcich pokoleniach niekto z tvojho potomstva nejakú telesnú chybu, ten sa nesmie priblížiť, aby predložil chlieb svojho Boha...” (Lv 21,17-23) a v istom stupni pre všetok ľud: pravidlá vzhľadom na to, čo je čisté a nečisté, spresňujú spôsoby takého určenia (porov. Lv 11 – 15). „Čistota je pojem, ktorý je starým náboženstvám spoločný; je to dispozícia, ktorá sa vyžaduje, aby sa človek mohol priblížiť k posvätným veciam. Aj keď môže dodatočne obsahovať v sebe mravnú čnosť, protikladnú chlipnosti, nenadobúda sa s mravnými činmi, ale obradmi. Stráca sa hmotnými dotykmi, nezávisle od akejkoľvek mravnej zodpovednosti. Toto prvotné chápanie sa obyčajne usiluje o prehĺbenie; robí to však podľa rozličných myšlienkových prostredí rozlične. Podľa biblickej viery, ktorá pokladá celé tvorstvo za dobré, pojem čistoty smeruje k tomu, aby sa stal vnútorným a mravným, až kým Kristus nepoukáže na jeho jediný prameň v jeho slove a obete.”⁸

Ak ide o osoby, k telesnej integrite sa má pripojiť morálna integrita. Izrael vie, že Jahvemu sa má slúžiť „dokonalým srdcom“, vo všetkej úprimnosti a vernosti (1 Kr 8,6; porov. Dt 6,5; 10,12), a že táto služba zahrnuje poslušnosť prikázaniam a boj proti zlu: „Odstráňte zlo zo svojho streda.” (Dt 17,7.12) Proroci rozhorčene bojovali proti vybočeniam náboženského citenia (Am 4,4; Iz 1,10-17; 29,13). O opravdivú spravodlivosť⁹ sa treba usilovať tak, že sa odstráni násilie a se-

8 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 106

9 „Pojem *spravodlivosť* vyvoláva najprv predstavu právneho poriadku: sudca vykonáva spravodlivosť tým, že zabezpečuje rešpektovanie zvyku alebo zákona. Morálny pojem je širší: spravodlivosť dáva každému, čo mu patrí, aj keby to nebolo určené zvykom alebo zákonom; v prirodzenom práve povinnosť spravodlivosti sa napokon redukuje na rovnosť, ktorú uskutočňuje výmena alebo rozdeľovanie. V náboženskom zmysle, totiž keď ide o vzťahy človeka k Bohu, slovník spravodlivosti v našich rečiach pozná iba obmedzené aplikácie. Pravda, je bežné pripomínať Boha ako spravodlivého sudcu a súdom nazývať poslednú konfrontáciu medzi človekom a Bohom. No toto náboženské používanie slov, ktoré vyjadrujú spravodlivosť, sa zdá byť osobitne úzke v porovnaní s rečou Biblie. Hoci je toto slovo blízke viacerým iným výrazom (priamosť, svätosť, pravosť, dokonalosť atď.), ono je v strede presne ohraničenej skupiny slov, ktoré sa pravidelne prekládajú ako spravodlivý, spravodlivosť, ospravedliviť, ospravedlivenie (hebr. *cdk*; gr. *dikaíos*). Podľa prvého myšlienkového prúdu, ktorý sa ťahne celou Bibliou, spravodlivosť je tá mravná čnosť, ako ju poznáme, iba rozšírená natoľko, že označuje celistvé zachovávanie všetkých Božích prikázaní, ale vždy chápaná ako titul, podľa ktorého platíme pred Bohom ako spravodliví. Boh sa korelatívne prejavuje ako spravodlivý tým, že je vzorom bezúhonnosti, ponajprv v tejto sudcovskej úlohe vedenia ľudu a jednotlivcov, potom ako Boh odplaty, ktorý trestá alebo odmeňuje podľa skutkov. To je predmet prvej časti: spravodlivosť v perspektíve súdu. Druhý prúd biblického myslenia, alebo azda hlbší pohľad na poriadok, ktorý chce Boh uplatniť vo svojom stvorení, dáva spravodlivosti širší zmysel a bezprostrednejšie náboženskú hodnotu. Bezúhonnosť človeka je vždy iba ozvenou a plodom zvrchovanej Božej spravodlivosti, tej úžasnej ohľaduplnosti, ktorou vedie vesmír a zahrnuje svoje stvorenia. Táto Božia spravodlivosť, ktorú človek dosahuje vierou, sa napokon stotožňuje s jeho milosrdenstvom, a ako toto milosrdenstvo, aj ona označuje raz Boží atribút, inokedy konkrétne dary spásy, ktoré rozdáva táto veľkodušnosť. Toto rozšírenie obyčajného zmyslu nášho slova spravodlivosť zaručene cítiť v prekladoch Biblie, ale táto hieratická reč neprekračuje hranice odbornej reči v teológii; či pri čítaní Rim 3,25 kresťan, hoci aj vzdelaný, predpokladá, že spravodlivosť, ktorú Boh zjavil v Ježišovi Kristovi, je práve jeho spásanosná spravodlivosť, to znamená jeho milosrdná vernosť? V druhej časti hesla rozumieme to-

bectvo, že sa bude žiť vo viere v Boha, v zachovávaní príkazov a v dobročinnosti (Iz 58). Rozkaz Boha Abrahámovi: „Kráčaj v mojej prítomnosti a buď dokonalý“ (Gn 17,1), prevzatý aj do Dt 18,13, poukazoval takto čím ďalej tým viac na bohatstvo jeho obsahu.

3.3. *Uskutočňovanie dokonalosti.* – Keď nábožní Židia uvažovali o príkladoch predkov (Múd 10; Sir 44 – 49), hľadali dokonalosť v zachovávaní zákona: „Blahoslavení, ktorí sú dokonalí na svojej ceste, tí, čo chodia v Jahveho zákone.“ O dosahovanie dokonalosti, teda ľudskej zrelosti, prosili modlitbou, ktorá sa stala pravidlom ich života. Dôkazom toho je aj najdlhší abecedný Žalm 119 – chvála Božieho zákona.¹⁰ No už samotná ich oddanosť ideálu vyhrotila daktoré problémy. Jób je určitým vzorom dokonalosti, „bezúhonný a úprimný človek, bohabojný a chrániaci sa zlého“ (Jób 1,1); prečo ho nešťastie neušetrí? Táto bolestná otázka udržovala duše v otvorenosti a v očakávaní.¹¹

4. Cesta k dosahovaniu ľudskej zrelosti

4.1. *Dokonalosť zákona.* – Evanjelium prejavuje úctu tej dokonalosti, ktorá je otvorená určitému očakávaniu a ktorú majú rodičia Jána Krstiteľa, „bezúhonní“ vo svojej vernosti Zákonu (Lk 1,1), alebo akú mali Simeon a Anna (2,25-38). No ak by sa zachovávanie Zákona chcelo samolúbo uzavrieť do seba, potom je to už iba akási nepravá dokonalosť a vyvoláva Ježišov nezmieriteľný odpor (napr. Lk 18,9-14; Jn 5,44), v ktorom pokračuje Pavol (porov. Rim 10,3n; Gal 3,10).

4.2. *Ježiš a dokonalosť.* – V skutočnosti Zákon má nájsť svoje naplnenie celkom iným spôsobom. Keď Ježiš naplno zjaví, že najsvätejší Boh je Boh lásky, dáva tým určitý nový smer tej požiadavke dokonalosti, akú si vyžaduje vzťah k Bohu. Už nejde len o ochraňovanie bezúhonnosti, ale ide o Božie dary, ide o lásku Boha, a to všetko treba prijať a rozširovať.

Ježiš sa neprispôsobuje tým „spravodlivým“, ktorí sa vyhýbali styku s hriešnikmi: veď on prišiel kvôli hriešnikom (Mt 9,12n). Pravdaže, on je „baránok bez poškvrny“ (1 Pt 1,19), predobrazovaný predpismi Levitika, lenže on berie na seba hriechy ľudí a stáva sa obetným Baránkom, ktorého krvou získajú odpustenie; práve takto sa stáva naším „dokonalým“ kňazom (Hebr 5,9n; 7,26n), schopným zdokonaľiť každého človeka (Hebr 10,14). Kto ho s vierou prijíma v Eucharistii, do-

to špecificky biblické poňatie: spravodlivosť v perspektíve milosrdenstva.“ (LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 803.)

10 „Každý z ôsmich veršov, ktoré tvoria jednu strofu, sa začína tým istým písmenom hebr. abecedy (22 písmen) a každý (okrem v. 122) obsahuje jeden z výrazov označujúcich zákon: svedectvo, príkaz, vôľa, nariadenie, príslub, slovo, súd, cesta. Slovo zákon a jeho synonymá tu treba brať v najširšom zmysle zjaveného učenia, ako ho ďalej podávali proroci. Tento žalm je najcharakteristickejším pamätníkom izraelskej úcty k Božiemu zjaveniu.“ (Múdroslavné knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie, s. 231.)

11 Porov. LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 144

stáva akoby transfúziou krvi a stáva sa novým človekom, jeho mocou dozrieva zo slabého na silného, z hriešneho na čnostného...

4.3. *Dokonalosť v poníženosti.* – Teda kto chce mať osoh zo spásy¹², čo je jeden z najzákladnejších aspektov Božej činnosti tu na zemi – Boh udeľuje ľuďom spásu, ktorú prináša Ježiš –, musí sám seba uznať za hriešnika (porov. 1 Jn 1,8), prestať si zakladať na akejkolvek osobnej prednosti a potom sa spoliehať na jeho milosť¹³ (porov. Flp 3,7-11; 2 Kor 12,9). Bez poníženosti a zriekania sa nemožno nasledovať Ježiša (porov. Lk 9,23; 22,26n). Nie všetci sú povolaní k tým istým formám skutočného zriekania sa (porov. Mt 19,11n; Sk 5,4), ale ak niekto chce kráčať k dokonalosti, musí veľkodušne ísť po tejto ceste; musí si všímať slová, ktoré povedal Ježiš bohatému mladíkovi: „Ak chceš byť dokonalý, chod' ... Potom príď a nasleduj ma!“ (Mt 19,21)

4.4. *Dokonalosť lásky a pokrok.* – Dokonalosť, teda zrelosť, ku ktorej sú povolané Božie deti, je dokonalosťou lásky (Kol 3,14; Rim 13,8-10). Láska nerobí zle blížnemu; teda láska je naplnením Zákona. V úryvku z Lk, paralelnom k Mt 5,48, namiesto „dokonalý“ čítame „milosrdný“ (Lk 6,36) a kontext z Mt tiež hovorí o *charitas*, o láske rozprestierajúcej sa aj na nepriateľa a na prenasledovateľa. Pravdaže, kresťan sa má chrániť zla (porov. Mt 5,29n; 1 Pt 1,14n), no ak sa má podobáť svojmu Otcovi (porov. Mt 5,45; Ef 5,1n), musí sa zároveň starať aj o zlého človeka (porov. Rim 5,8), milovať ho a nech by ho to stálo čokoľvek, má „dobrom víťaziť nad zlom“ (porov. Rim 12,21; 1 Pt 3,9). Takáto dobyvateľská veľkodušnosť sa nikdy neuspokojí so získaným výsledkom. Odteraz je predstava pokroku spojená s predstavou dokonalosti, teda v dosahovaní kresťanskej zrelosti. Kristovi učeníci majú napredovať v pokroku, rásť v poznaní a v láske (porov. Flp 1,9), aj keď pat-

12 „Pojem spásy (gr. *sózó* a jeho deriváty) sa v hebrejčine vyjadruje celou skupinou slovných koreňov, ktoré sa vzťahujú na tú istú základnú skúsenosť: byť spasený znamená byť vytrhnutý z nejakého nebezpečenstva, v ktorom hrozila človekovi záhuba. Spasný čin sa podľa povahy nebezpečenstva zhoduje s ochranou, oslobodením, vykúpením, uzdravením; a spása je potom to isté, čo víťazstvo, život, pokoj... Zjavenie vychádza práve z tejto ľudskej skúsenosti a preberá aj výrazy, ktoré ju vyjadrujú, čím vysvetľuje jeden z najzákladnejších aspektov Božej činnosti tu na zemi: Boh udeľuje ľuďom spásu, Kristus je náš Spasiteľ (Lk 2,11), Evanjelium prináša spásu každému veriaceму (Rim 1,16). Ide teda o kľúčový výraz biblickej reči; avšak jeho záverečné ozveny nesmú spôsobiť to, aby sa zabudlo na pomalý proces jeho rozpracovávaní.“ (LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 794.)

13 „Slovo, ktoré vyjadruje milosť (gr. *charis*), nie je celkom kresťanskou kreáciou; vyskytuje sa aj v SZ. Ale jeho zmysel ustálil NZ a dal mu celú jeho šírku. Použil ho práve preto, aby charakterizoval nový stav, ktorý nastolil Ježiš Kristus a dal ho do protikladu k starému poriadku: tamten riadil Zákon, tento milosť (Rim 6,14n; Jn 1,17). Milosť je dar Boha, ktorý obsahuje všetky ostatné dary, je to dar Božieho Syna (Rim 8,32). Je to dar, ktorý vyžaruje zo štedrosti darcu a obklopuje touto štedrosťou stvorenie, ktoré ho prijíma. Boh dáva z milosti a ten, čo prijíma jeho dar, nachádza u neho milosť a záľubu. Hebrejské a grécke slovo, preložené do latinčiny ako *gratia* (do slovenčiny ako *milosť*) sa významovo zhodujú v tom, že obidve označujú súčasne i prameň daru a darcu, i účinok daru u obdarovaného. Je to preto, že zvrchovaný Boží dar nie je celkom vzdialený pri výmene darov, ktorou sa ľudia navzájom zjednocujú, a že medzi Bohom a nami existujú putá, ktoré v nás odhaľujú jeho obraz. Hebrejské slovo *hen* znamená najprv priazeň, gratuitnú dobroprajnosť vysokopostavenej osoby, potom konkrétne svedectvo tejto priazne, ktoré prejavuje ten, čo dáva a *robí milosť*, a dostáva ju ten, čo ju prijíma a *nachádza milosť*, napokon *hen* znamená pôvab, ktorý púta pohľad a udržuje priazeň. Grécke slovo *charis* ide skoro opačným smerom a označuje najprv žiarivú zvodnosť krásy, potom viac vnútorné vyžarovanie dobroty, napokon dary svedčiace o tejto štedrosti.“ (LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 389.)

ria do kategórie hotových (*formés*) kresťanov, zreých (v gr. „dokonalých“; porov. 1 Kor 2,6; 14,20; Flp 3,12.15).

4.5. *Dokonalosť pri parúzii.* – Kresťania majú pred očami svoj cieľ života a neprestávajú sa pripravovať na príchod svojho Pána, v nádeji, že im Boh pomôže, aby boli bez úhony v ten Deň¹⁴ (porov. 1 Sol 13,12n). Veľmi sa usilujú odpovedať na Kristovu túžbu, aby Kristus mohol potom predstaviť Cirkev „veľmi nádhernú“ (Ef 5,27); nehladia teda na to, čo sa už uskutočnilo, ale upierajú sa dopredu (porov. Flp 3,13), až „všetci spolu dospejú ... k vytvoreniu toho dokonalého človeka, v sile vzrastu, v ktorom sa uskutočňuje plnosť Krista“ (Ef 4,13).¹⁵

Dosahovanie dokonalosti, teda rast ku zrelosti, sa začína v rodine, s pomocou rodičov a súrodencov, v spolupráci so širšou rodinou, ktorou je Cirkev.

5. Sloboda voľby pri dosahovaní ľudskej zrelosti. Čnosť a nerest

Pri dosahovaní ľudskej zrelosti každý človek, so svojou slobodnou vôľou, má dve možnosti: alebo bude zveľaďovať zverené talenty, ktoré dostal ako dar, a bude sa stávať čnostným človekom, alebo nechá v sebe pustošiť zlé náklonnosti a stáva sa slabochom a nerestným človekom. Sv. Bazil hovorí: „Najprv musíme povedať, že sme napred dostali od Boha silu a schopnosť zachovávať všetky prikázania, ktoré nám Boh dal, aby sme sa nemrzeli, akoby sa od nás vyžadovalo niečo nezvyčajné, ani sa nevynášali, akoby sme odovzdávali viac, než sme dostali. A keď tieto sily správne a vhodne používame, žijeme život ozdobený čnosťami. Ale ak ich používame zle, upadáme do nerestí. A nerest definujeme takto: Zlé a Božím prikázaniám odporujúce používanie schopností, ktoré nám dal Boh na konanie dobra. A zasa definícia čnosti, ktorú Boh vyžaduje, je: Používanie schopností pod vedením správneho svedomia podľa Pánovho prikázania.“¹⁶

Biblia vymenúva mnoho čnosti a nerestí, to znamená návykov, ktoré, keď si ich človek osvojí, zdokonaľujú alebo poškodzujú. Jej slovník je naopak chudobný, keď hovorí o čnosti alebo neresti vo všeobecnosti. Ona ich totiž skúma, na rozdiel od gréckeho humanizmu, nie natoľko z hľadiska človeka a jeho doko-

14 „Pre veriaceho človeka dejiny nie sú večným začínaním; je v nich pohyb vpred, ktorý je poznačený Božími navštíveniami v určitých časoch, dňoch, hodinách, výsadných chvíľach: Pán prišiel, prichádza neustále, príde, aby súdil svet a spasil veriaceho. V tomto celku »deň Pána«, často nazvaný skráteno »deň«, alebo »ten deň«, je výsadným vyjadrením, ktoré označuje slávnostný Boží zásah do priebehu dejín. V tomto vyjadrení sa skrýva dvojaký význam. Je to najprv dejinná udalosť, deň v najvlastnejšom zmysle, v ktorom Boh víťazí nad nepriateľmi. Ale je to aj označenie kultové, deň zasvätený Božiemu kultu. Tieto dva významy nie sú bez vzájomného vzťahu. Kult pripomína a ohlasuje Boží zásah do dejín; dejinná udalosť vychádza z Boha, a preto sa vymyká z času; patrí do Božej večnej prítomnosti a kult ju má sprítomňovať v historickom čase.“ (LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 132.)

15 Porov. LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 144

16 Z rozšírených rehoľných pravidiel sv. biskupa Bazila Veľkého. In: *Liturgia hodín III.* Typis polyglottis Vaticanis, 1990, s. 18–19.

nalosti, ako skôr z hľadiska Boha a jeho zámerov s človekom; Boh chce zjednotiť ľudí so sebou a medzi sebou a toto ich zjednotenie si vyžaduje mravný pokrok. Pápež Benedikt XVI. dáva vo svojich stredajších katechézach za príklad množstvo svätcov v priebehu dejín ako zreých ľudí, ktorí postupne dosiahli hrdinské čnosti a sú povzbudením k nasledovaniu.

5.1. Povaha čnosti a neresti. – Dokonalý človek nie je ten, čo sa stará, aby sa takým stal; je to taký človek, ktorý hľadá Boha a ktorý, aby to dosiahol, kráča po ceste, ktorú mu vyznačuje Boh, po jedinej ceste, na ktorej nájde osobné rozvinutie; tento základný postoj sa vyjadruje formulou „kráčať s Bohom“ (Gn 5,22.24; 6,9). Práve tento postoj urobil z Noema bezúhonného človeka, na rozdiel od zlých, ktorí boli okolo neho, a ktorých zmýšľanie srdca bolo naklonené ku zlu (porov. Gn 6,5). Čnosť spočíva v živom vzťahu k Bohu, v zhode s jeho slovami, v poslušnosti jeho vôli, v hlbokom a pevnom zameraní k nemu; tento vzťah robí človeka spravodlivým; a vernosť v zachovávaní Pánovej cesty je základnou čnosťou, ktorú Abrahám má naučiť svojich synov (porov. Gn 18,19) a ktorej praktizovanie je podmienkou Zmluvy (porov. Ex 19,5,8). A naopak, základnou nerestou je nasledovať iného boha, a nie toho, ktorý je jedine pravý (porov. Dt 6,14; 4,35), spreneveriť sa Zmluve, vybočiac z Božej cesty (porov. Ex 32,8).

No táto zhoda s božským poriadkom, v ktorej spočíva čnosť a ktorú Biblia najčastejšie nazýva spravodlivosťou, sa nedosahuje iba spĺňaním úkonov, ktoré predpisuje Boh; tieto úkony musia prejavovať poslušnosť a vernosť, ktoré vychádzajú zo srdca a sú výrazom lásky. Toto je základný zákon zmluvy: „A ty budeš milovať Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou silou. A tieto slová, ktoré ti ja dnes prikazujem, nech sú v tvojom srdci, počúvaj o nich svojich synov a sám uvažuj o nich, či budeš sedieť vo svojom dome...“ (Dt 6,5n; 10,16; 11,1; 30,20). Práve v srdci je koreň čnosti, alebo neresti. Do neho musia byť vložené, ba priam vryté Božie slová, aby boli v ňom princípom láskyplnej vernosti, ktorá je dušou každej čnosti. Dávid je aj napriek svojim priestupkom preto taký veľký a Jozafat napreduje po Božích cestách preto, že ich celé srdce patrí Bohu (porov. 3 Kr 15,3; 2 Krn 17,6); Ezechiáš robí to, čo je pred Bohom dobré, správne a čestné, lebo hľadá Boha celým srdcom (porov. 2 Krn 31,20n).

Ďalším spôsobom charakterizuje čnostného človeka múdrosť žalmistov, keď hovorí o jeho srdci, že je plné Božieho zákona a že má v ňom zaľúbenie (porov. Ž 1,2; 37,31), kým v srdci zvrhlíka niet Boha a domnieva sa, že Boha ani niet (porov. Ž 14,1). Toho, čo miluje spravodlivosť, Múdrosť vychováva vo všetkých čnostiach, užitočných pre človeka: v miernosti a rozvážnosti, v spravodlivosti a duševnej sile (porov. Múd 8,7; tu sa spravodlivosť používa raz vo svojom hebrejskom význame ako základná čnosť, inokedy zas v gréckom význame ako osobitná čnosť sociálnych vzťahov).

Napokon dokonalá spravodlivosť, ktorú hlásal Ježiš (porov. Mt 5,20) a ktorú opisuje celá reč na vrchu, je spravodlivosť srdca očisteného od každej zlej žiadostivosti a plného milosrdnej lásky, ktorá sa rozprestiera aj na nepriateľov. To, čo poškvrňuje človeka, sú neresti jeho srdca (porov. Mt 15,18n).

5.2. *Prameň čnosti a neresti.* – Prameň neresti je v človekovi samom; keď sa hriechom odlúčil od Boha, stal sa neschopným ovládať svoje žiadostivosti a ostať pánom nad sebou samým; namiesto toho, aby zdokonalil svet, skazil ho: „Veď nič z toho, čo je vo svete; ani žiadostivosť tela ani žiadostivosť očí ani honosenie sa bohatstvom nie je z Otca, ale zo sveta. A svet sa pomíne, aj jeho žiadostivosť. Kto však plní Božiu vôľu, ostáva naveky.“ (1 Jn 2,16-17) Odvtedy nemôže nájsť v sebe silu, aby odporoval ťarche svojich náruživostí (porov. Sir 1,22; 18,30) a stal sa opäť čistým. Prameňom jeho moci bude sila Pánova (porov. Dt 8,17n; Ef 6,10); bez nej bude zbabelý a nedbanlivý (porov. Sir 2,12n). Na to, aby sa jeho srdce stalo čistým, je potrebné, aby ho Boh znova utvoril a vliat mu nového ducha, ktorý ho urobí pevným (porov. Ž 51,12n). Proroci ohlasovali práve tento dar, ktorý sa má uskutočniť v novej Zmluve; vtedy ľudia dostanú nové srdce, a Boží zákon bude vpísaný do neho; prijmú samého Ducha Božieho, ktorý ich urobí vernými (porov. Jer 31,33; Ez 36,26n). Práve tento Duch naplní Mesiaša, dá mu všetky čnosti vyžadované pre jeho kráľovské poslanie: múdrosť na spravovanie, silu na oslobodenie od nepriateľov, nábožnosť na trvalé zjednotenie s Bohom, ktorého predstavuje (porov. Iz 11,2-5).

Kristus učeníkom zjavuje, že tento Duch bude mať úlohu vnútorného učiteľa (porov. Jn 14,26; 16,13), ktorý im dá múdrosť a potrebnú silu, aby boli neohrozenými svedkami (porov. Mt 10,20p; Lk 21,14n; 24,48n; Sk 1,8). On oslobodí veriaceho od všetkých telesných žiadostivostí, ktoré robia z človeka nerestníka (porov. Gal 5,19n), vylieva do jeho srdca božskú lásku a umožňuje mu, aby prinášal plod, ktorým sú všetky čnosti, oživované touto láskou (porov. Rim 5,5; Gal 5,22); a tak tento Duch utvrdzuje vnútorného človeka (porov. Ef 3,16).

5.3. *Súvislosť čností a zoznam nerestí.* – Biblia sa neuspokojuje tým, že čnostnému človekovi vytyčuje cestu a nerestníkovi hrozí Božím trestom (porov. Ž 1), ako to robili aj pohanskí moralisti, Biblia sa usiluje zhromaždiť do poučných zoznamov črty, ktoré charakterizujú čnostného a nerestného človeka. Človek sa má naučiť správne rozlišovať a zodpovedne sa rozhodovať.

Zoznamy nerestí podávajú proroci: „Čujte slovo Pánovo, synovia Izraela, lebo Pán sa má súdiť s občanmi krajiny; veď niet vernosti, niet milosrdenstva, ani poznania Boha niet v krajine! Krivá prisaha, lož, vražda, krádež a cudzoložstvo vnikli a krv stíha krv. Preto smúti krajina a vädne všetko, čo v nej býva, či poľná zverina, či vtáčky nebeské, ešte aj morské ryby hynú.“ (Oz 4,1n; porov. Jer 7,9). Učitelia múdrosti predstavujú sedem ohavností: „Je šesť vecí, ktoré Jahve nenávidí, sedem, čo sa mu protivia: povýšenecký pohľad, lživý jazyk, ruky, čo preliievajú nevinnú krv; myseľ, čo snuje zločinné plány; nohy, ktoré sa ponáhľajú robiť zlo; falošný svedok, ktorý hovorí kopu lži, rozsievateľ nezhôd pomedzi bratmi.“ (Prís 6,16-19) a ďalšie neresti: „Troje mi naháňa strach a štvrté ma desí: klebety po meste, vzbura ľudu, nepravdivé udanie. To všetko je horšie ako smrť.“ (Sir 26,5n; 25,2) Kristus zas poukazuje na srdce: „Lebo znútra, z ľudského srdca, vychádzajú zlé myšlienky, smilstvá, krádeže, vraždy, cudzoložstvá, chamtivosť, zlomyseľnosť, klamstvo, necudnosť, závisť, rúhanie, pýcha, hlúposť. Všetky tieto

zlá vychádzajú znútra a poškvŕňujú človeka.“ (Mk 7,21n p) Apoštoli predstavujú dôsledky nerestí: „Neviete, že nespravodliví nebudú dedičmi Božieho kráľovstva? Nemýľte sa: ani smilníci ani modloslužobníci ani cudzoložníci ani chlípenci ani súložníci mužov ani zlodeji ani chamtivci ani opilci ani utrhači ani lupiči nebudú dedičmi Božieho kráľovstva. A niektorí ste toto boli. Ale obmyli ste sa, boli ste posvätení, boli ste ospravedlnení v mene Pána Ježiša Krista a v Duchu nášho Boha.“ (1 Kor 6,9-11). Sv. Pavol v Liste Rimanom zdôrazňuje, že poznať Boha znamená rásť s ním k dokonalosti, a teda dosahovaniu kresťanskej zrelosti, v opačnom prípade hrozí človekovi nebezpečenstvo, že ho budú premáhať slabosti, degradácie a závislosti v najrozličnejších podobách (porov. Rim 1,18-32; Kol 5,3-9; 1 Tim 1,9n; 2 Tim 3,1-5). Pavol teda odhaľuje, že hlbokou príčinou nerestí je zneužitie pravého Boha a uprednostňovanie modiel. Neresti často spôsobujú, že medzi ľuďmi vznikajú rozpory. Preto Peter apoštol pozýva k rastu a zrelosti: „Odložte teda všetku zlobu a každú lešť, pokrytectvo, závisť a každé ohováranie. Prichádzajte k nemu, k živému kameňu, ktorý ľudia síce zavrhlí, ale pred Bohom je vybraný a vzácny, a dajte sa vbudovať aj vy ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety, príjemné Bohu skrze Ježiša Krista.“ (1 Pt 2,1; 4,3)

Všetci ľudia, ale predovšetkým kresťania sú pozvaní pestovať a rozvíjať čnosti, ktoré sa vzájomne dopĺňajú a ich výpočet ukazuje, prečo je spravodlivý zjednotnený a prečo je princípom jednoty.¹⁷ Pozrime napríklad skrátený výklad proroka Micheáša: „Konať spravodlivosť, milovať zľutovanie a pokorne kráčať so svojim Bohom.“ (Mich 6,8) Ježiš sám seba charakterizuje pokornou tichosťou: „Podťe ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním. Vezmite na seba moje jarmo a učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom; a nájdete odpočinok pre svoju dušu. Moje jarmo je príjemné a moje bremeno ľahké“ (Mt 11,28-30) a on je toho príkladom (porov. Jn 13,15); ďalej láskou, ktorá ho vedie k tomu, že dáva svoj život, a ktorá má byť vzorom lásky medzi učeníkmi: „Nové prikázanie vám dávam, aby ste sa milovali navzájom. Aby ste sa aj vy vzájomne milovali, ako som ja miloval vás. Podľa toho spoznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“ (Jn 13,34-35; porov. 15,17).

Aj Pavol, ktorý priznáva gréckemu ideálu čnosti hodnotu, keď odporúča robiť všetko, čo je chvályhodné (porov. Flp 4,8), však často kladie dôraz na to „troje, čo ostáva“: na vieru, nádej a lásku (porov. 1 Sol 1,4; Rim 5,1-5; Kol 1,4n) a vyhlasuje, že najvyššou čnosťou je láska (porov. 1 Kor 13,13). Apoštol odporúča aj iné čnosti: „Vyzývame vás, bratia, napomínajte neporiadnych, posmelujte bojživých, ujímajte sa slabých, ku všetkým budte zhovievaví! Dajte si pozor, aby sa nik nikomu neodplácal zlým za zlé, ale vždy sa usilujte o dobro medzi sebou

17 Jednota chápaná v duchu biblickej teológie: „Keď človek vierou uznáva jediného Boha, Otca, Syna a Ducha Svätého, otvára sa tým láske, ktorá zjednocuje Otca so Synom a ktorú človekovi udeľuje Duch (Jn 15,9; 17,26; Rim 5,5). Keď ho táto láska zjednocuje s jediným Bohom, utvára z neho jeho svedka vo svete a spolupracovníka jeho zámeru: zjednotiť v jedinom Synovi všetkých ľudí a celý vesmír (Rim 8,29; Ef 1,5.10).“ (LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 263.)

i voči všetkým! Ustavične sa radujte! Bez prestania sa modlite! V každej okolnosti vzdávajte vdaky. Lebo to je Božia vôľa pre vás v Kristovi Ježišovi.“ (1 Sol 5,14-18) V Liste Rimanom zdôrazňuje: „Láska nech je bez pretvácky. Nenávidte zlo, lipnite k dobru. Milujte sa navzájom bratskou láskou, predbiehajte sa vzájomne v úctivosti, v horlivosti neochabujte, buďte vrúcneho ducha, slúžte Pánovi. V nádeji sa radujte, v súžení buďte trpezliví, v modlitbe vytrvalí. Majte účasť na potrebách svätých, buďte pohostinní.“ (Rim 12,9-13) Pavol rozširuje horizont čností na celé ľudstvo: „Žehnajte tých, čo vás prenasledujú – žehnajte a nepreklínajte! Radujte sa s radujúcimi, plačte s plačúcimi! Navzájom rovnako zmýšľajte; a nezmyšľajte vysoko, ale prikláňajte sa k nízkym. Nebuďte múdri sami pre seba. Nikomu sa neodplácajte zlým za zlé; usilujte sa robiť dobre pred všetkými ľuďmi. Ak je to možné a závisí to od vás, žite v pokoji so všetkými ľuďmi. Nepomstite sa sami, milovaní, ale ponechajte miesto hnevu; veď je napísané: »Mne patrí pomsta, ja sa odplatím,« hovorí Pán. Ale keď bude tvoj nepriateľ hladný, nakrm ho, keď je smädný, daj mu piť, lebo tým, že to urobíš, žeravé uhlie mu nahnies na hlavu. Nedaj sa premôcť zlu, ale dobrom premáhaj zlo.“ (Rim 12,14-21) V Liste Efezanom vyzýva k jednote: „Znášajte sa navzájom v láske a usilujte sa zachovať jednotu ducha vo zväzku pokoja.“ (Ef 4,2) V Prvom liste Timotejovi Pavol napomína: „Nech nik tebou nepohŕda preto, že si mladý; ale buď vzorom veriacim v slove, v správaní, v láske, vo viere, v čistote. ... Ty, Boží človek, usiluj sa o spravodlivosť, nábožnosť, vieru, lásku, trpezlivosť, miernosť.“ (1 Tim 4,12; 6,11) Peter povzbudzuje k jednomyselnosti: „Napokon buďte všetci jednomyselní, súcitní, bratsky sa milujte! Buďte milosrdní a pokorní!“ (1 Pt 3,8) Zároveň predkladá model dokonalého rastu k dosahovaniu opravdivej zrelosti: „A práve preto vynaložte všetko úsilie na to, aby ste k svojej viere pripojili čnosť, k čnosti poznanie, k poznaniu zdržanlivosť, k zdržanlivosti trpezlivosť, k trpezlivosti nábožnosť, k nábožnosti bratskú náklonnosť a k bratskej náklonnosti lásku. Ak toto všetko máte a ak sa to rozhojňuje, nebudete nečinnými a neplodnými v poznávaní nášho Pána Ježiša Krista. Kto však toto nemá, je slepý, krátkozraký: zabudol, že bol očistený od svojich starých hriechov. Preto sa, bratia, tým viac usilujte upevňovať svoje povolanie a vyvolenie. Veď ak budete to robiť, nikdy nepadnete.“ (2 Pt 1,5-10) No láska je spojivo dokonalosti, ona ustanovuje kráľovstvo Kristovho pokoja; v Kristovi tvoria všetci ľudia iba jedno telo: „Ako Boží vyvolenci, svätí a milovaní, oblečte si hlboké milosrdenstvo, láskavosť, pokoru, miernosť a trpezlivosť. Znášajte sa navzájom a odpúšťajte si, ak by mal niekto niečo proti druhému. Ako Pán odpustil vám, tak aj vy! Ale nad všetko toto majte lásku, ktorá je zväzkom dokonalosti! A vo vašich srdciach nech vládne Kristov pokoj. Preň ste aj povolaní v jednom tele. A buďte vďační!“ (Kol 3,12-15). Dosahovanie týchto čností znamená dosahovanie kresťanskej zrelosti v každom povolaní.¹⁸

¹⁸ Porov. LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 117.

Záver

Svedomie – nástroj na rozoznávanie a dosahovanie zrelosti. – Svedomie každého je neviditeľné miesto stretnutia človeka s Bohom. Inšpirované Božie slovo otvára pohľad do podstatných udalostí života: „Človek sa rodí do dialógu s Bohom a voči svojej činnosti reaguje podľa Božieho plánu.“¹⁹ „Ak vezmeme do úvahy vyjadrenie Druhého vatikánskeho koncilu obsiahnuté v konštitúcii *Gaudium et spes*, ktorým je svedomie označené za »najtajnejšie jadro človeka, svätyňu, kde zostáva sám s Bohom«, dostávame sa nielen k vyjadreniu intenzívnejšieho aspektu vnútornej vzťahovosti, ale aj k morálnej zodpovednosti.“²⁰ Boh do srdca každého človeka vložil svoj zákon, na základe, ktorého môže každý rozoznávať čo je správne a čo nie. Dôkazom toho je aj svedectvo sv. Pavla: „A keď pohanovia, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom. Tým ukazujú, že majú požiadavky zákona vpísané vo svojich srdciach, čo im dosvedčuje zároveň aj ich svedomie, aj ich myšlienky, ktoré sa navzájom obviňujú alebo i bránia; v deň, keď Boh bude podľa môjho evanjelia skrze Krista Ježiša súdiť, čo je skryté v ľuďoch.“ (Rim 2,14-16) Teda vo svedomí sa Boh prihovára človekovi a tu ho môže každý počuť vo svojom srdci a podľa toho správne rozlišovať. To možno pozorovať už na malých deťoch, ktoré citlivo reagujú na hlas svojho svedomia. Svedomie je vlastne prirodzený zákon vtlačený do srdca každého človeka. No svedomie človeka môže vplyvom slabostí a hriechov otupieť. Preto keď Boh pod Sinajom uzatvára zmluvu s ľuďmi, ktorý si vyvolil, promulgoval Desatoro (Ex 20,1-17) ako svedectvo zmluvy a možnosť formácie svedomia, na zodpovedné dozrievanie, dosahovanie ľudskej zrelosti prostredníctvom Božieho slova. Pritom Boh človekovi vo všetkých fázach života necháva slobodu, aby sa dobrovoľne rozhodoval. K tomu Pavol dáva kľúčovú radu: „Slobodno všetko. Ale nie všetko osoží.“ (1 Kor 10,23) Desatoro je cesta človeka k poznaniu Božej vôle a tým aj ku hľadanému šťastiu, ale to možno dosiahnuť jedine silou Božej milosti. Toto ešte viac rozvíja Ježiš vo svojej programovej reči na vrchu (Mt 5 – 7), ktorá je návodom na dosiahnutie dokonalého a trvalého šťastia.

Ježiš Kristus dal svojej Cirkvi prostriedky na dosahovanie kresťanskej dokonalosti, teda kresťanskej zrelosti, najmä prostredníctvom sviatostí. Kultiváciou srdca podľa Božieho slova a silou milosti dosahuje človek patričnú zrelosť, aby sa cez štyri veľké obdobia, detstvo, dospievanie, dospelosť a starobu raz na ňom splnilo prisľúbenie. „Áno, hovorí Duch, nech si odpočinú od svojich námah; veď ich skutky idú s nimi.“ (Zjv 14,13)

19 LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*, s. 840.

20 KÚTNY, I.: Reciprocita svedomia ako jeden z pilierov stabilnej rodiny. In: *Rodina v súčasnom svete. II. ročník : Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje : Zborník z vedeckej konferencie 24. novembra 2006. Bratislava*. Ed. L. Csontos. Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 35.

Pramene a literatúra

- Biblia Jerozolimska*. Poznań : Wydawnictwo Pallottinum, 2006. 1803 s.
ISBN 83-7104-519-1
- Biblia : Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2008. 1250 s. ISBN 978-80-85486-50-6
- Grecko-polski Nowy testament*. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi. Warszawa :
- Oficina Wydawnicza Vocacio, 1994. 1236 s. ISBN 83-85435-18-2
- HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992.
- Komentár k Starému zákonu*. I. zv. Ed. Peter Dubovský. Trnava : Dobrá kniha, 2008.
- Jeruzalemska Biblija*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1996. ISBN 953-151-007-5
- KÚTNY, I.: Reciprocita svedomia ako jeden z pilierov stabilnej rodiny. In: *Rodina v súčasnom svete : II. ročník*. Ed. Ladislav Csontos SJ. Trnava : Dobrá kniha, 2006.
- Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum*. Editio typica altera. Vatican : Libreria editrice Vaticana, 1986. ISBN 88-209-1922-7
- Nový zákon*. Podľa grécko-semitskej pôvodiny spracoval Štefan Porubčan. Rím : SÚSCM, 1968. 1135 s.
- Nový zákon s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Ed. J. Ďurica. Trnava : Dobrá kniha, 2008. 513 s. ISBN 978-80-7141-625-8
- Múdroslovné knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Trnava : Dobrá kniha, 2006. 489 s. ISBN 80-7141-527-8
- Sväté písmo Nový zákon*. Podľa typického vydania Novej Vulgáty. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 1992.
- LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblickej teológie*. Trnava : Dobrá kniha, 2003.
- Pentateuch : Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Trnava : Dobrá kniha, 2004. 289 s. ISBN 80-7141-447-6
- Sväté písmo Starého i Nového zákona*. Rím : Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1995; Trnava : SSV, 2006.

ThDr. Ján Ďurica SJ, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
e-mail: jan.durica@tftu.sk